© www.kjnt.ro/szovegtar

Előszó

Cigányzenészekről sokat és sokfélét írtak, ám abból a szemszögből talán senki, amelyet Könczei Csongor választott, hogy úgy láttassa őket, mint egy hálózat pontjait, akiket bensőséges társadalmi kapcsolatok és a mesterség elsajátítása, majd gyakorlása során megszerzett közös tudás kulturális szálai fűznek egymáshoz.

A hálózati elemzés különböző tudományokban felmerült módszer, amelynek alkalmazása nagyszerű meglátásokkal kecsegtet – és számos kérdést is felvet. A lehetőségeket és a korlátokat a magyar néprajzban elsőként tekinti át a szerző, aki ezzel gazdagítja tudományunkat és egyben értékes szempontokat nyert választott témájának kidolgozásához. Egy hálózatnak határai vannak és az általa választott hálózat határait Kalotaszeg fogalma jelöli ki, egy olyan fogalom, amelyen nem pontosan ugyanazt érti a földrajztudós, mint a történész, a nyelvész, az etnográfus és a helyben lakók, hiszen nem ugyanazokat a tényezőket veszik tekintetbe. A szerző, áttekintve a különféleképpen megalapozott álláspontokat, a társadalmi érintkezés széles körére figyelve alakítja ki a maga nézetét, különösen hangsúlyozva a tájhoz illetőleg annak részterületeihez való kötődés tudati elemét.

Főként cigányzenészek szolgáltatták a zenét azon a tájon, amelyet Kalotaszegnek neveznek. A bandákban másoknak zenélés, ez a csak speciális belenevelődéssel, gyakorlással elsajátítható mesterség, munkát és megélhetést adott az igények függvényében. Ezek az igények szabták meg, hogy hányan és hogyan élhettek meg belőle, azaz milyen sűrű lehetett a háló, amelynek tartalmi leírása, a könyv harmadik fejezete, kivételesen értékes etnográfiai dokumentum. Értékes mind a közlés gazdagsága, mind az adatok pótolhatatlansága következtében, hiszen ez a hálózat mára szétfoszlott az igények változásával. Ám, amíg létezett, a benne lévők különös társadalmi helyzetben voltak, ahogyan Könczei Csongor fogalmaz „etnikai szempontból kettős perifériián", azaz „saját etnikus közösségüknek egyfajta elit rétegét" alkották, tehát vertikális mobilitás szempontjából fölfelé voltak a periférián, miközben a többségi társadalom – többnyire szolgáltatásaik haszonélvezője – csak megtűrte őket a maga perifériáján. Ebből a helyzetből következett, hogy könnyen jártak át a társadalmi és a

kulturális határokon, közvetítve és kapcsolatokat ápolva Kalotaszeg térségében, olykor azon túl is. A nagyfokú mobilitást lehetővé tette, hogy „... a tárgyalt kalotaszegi cigánymuzsikusok nyelvileg három (cigány, magyar, román), zeneileg négy (zsidó is), és táncban is három »nyelvet« beszélnek, mind-mind anyanyelvi szinten!" – állapítja meg a szerző. Ennek velejárója volt viszont az etnikai identitás húzódozva kinyilvánítása, szituációktól függően.

Könczei Csongor bensőségesen ismeri ezt a világot. Nagyszerű muzsikusokkal beszélgetett és zenélt együtt, akik vallottak neki önmagukról, helyzetükről, társadalmi kapcsolataikról, nem utolsósorban magáról a zenéről, a módról, ahogyan ők játszottak, és használjunk nyugodtan nagy szavakat: alkották a hagyományt. Így jutott az adatok óriási tömegéhez. Hozzájuk képest az írott források elenyészőek, bár gondosan számba veszi őket a szerző. Ennél is fontosabb azonban, hogy ez a közvetlen kapcsolat megmutatkozik abban is, ahogyan a hálózatról ír. A maga zenei és tánctudásának magas szintjén, de a tudás előtti alázattal kérdezgetve emberi közelségbe hozza egy nem is olyan lassan elmúló kultúra képviselőit, akiket ő ért és tudatosítja bennünk, hogy amit műveltek és képviseltek az értékes volt.

Mint a könyv alapjául szolgáló doktori disszertáció írása során a szerző témavezetője azt remélem, hogy nem csak engem győzött meg Könczei Csongor: ennek a zenei kultúrának az elmúlása és igényes fenntartóinak kényszerűen más életpályák felé való tájékozódása mindannyiunk vesztesége, a létezése társadalmi feltételeinek dokumentálása, pedig, kötelesség volt.

Budapest, 2011. július 17.

Sárkány Mihály

© www.kjnt.ro/szovegtar